
Devlet Tartışmalarında Kautsky'ye Nokta Koymak

Lenin'in Devlet ve Devrim adlı çalışmasını neden yarıda bıraktığını kitabın sonsözünden biliyoruz. Bir devrimi yaşamamanın devrimi yazmaktan daha güzel ve yararlı olduğunu söylüyordu İlyiç. Notu düştüğü tarih 30 Kasım 1917.

Devrim gerçekleşti, devrimin önderi bıraktığı yerden devam etmedi. Devlet ve Devrim bütü,n tamamlanmış bir kitap olarak okunmaya, değerlendirilmeye başlandı.

Bütünlüğünden kuşku duyulmayabilir ancak tamamlandığı söylenemez.

Devlet ve Devrim'in, Ekim Devrimi'nden sonra tamamlanabileceği de söylenemez.

Lenin tam bir yıl sonra bir başka çalışmasını daha, benzer bir not ile noktaladı:

"Yukarıdaki satırlar 9 Kasım 1918'de yazıldı. Aynı gece Almanya'dan alınan haberlerde, muzaffer bir devrimin başladığı bildiriliyordu. İktidar önce Kiel'de, öteki kuzey kentlerinde ve limanlarında, İşçi ve Asker Temsilcileri Konseylerinin eline geçmiştir. Sonra Berlin'de de, iktidar bir konsey tarafından ele geçirilmiştir. Kautsky ve proletarya devrimi konusundaki bu broşürüm için yazılması gereken sonuç, artık gereksizdir. 10 Kasım 1918 N. Lenin".¹

İlginç değil mi? Lenin iki yıl üst üste aynı konu üzerine kitap yazıyor ve her ikisine de nokta koymuyor. İlkinde Rus, ikincisinde Alman devriminin kendisinin bıraktığı yerden devam edeceğini düşünüyor. Bir başka deyişle, Lenin Kautsky ile hesaplaşmasını bitirmiyor, bitiremiyor.

Proletarya Devrimi ve Dönem Kautsky'nin adından bellidir, bununla birlikte Devlet ve Devrim de Kautsky ile bir hesaplaşmadır. Bu hesaplaşmanın tamamlanmaması, yazım işleminin yalnızca 1917 Ekim Devrimi ile kesintiye uğramasına bağlanamaz.

Dikkatli bir okuma Devlet ve Devrim'de Lenin'in fazlasıyla ihtiyatlı ve ürkek olduğunu ortaya çıkaracaktır. İhtiyat ve ürkeklik kitabın değerini azaltmasa da, bir yıl sonra, neredeyse aynı konuda bir kitabın daha kaleme alınması, başka şeyler bir yana, Ekim Devrimi'nin Lenin'e kattığı özgüven ve otorite ile açıklanabilir.

Devrimci siyasette ortada konumlanmak çoğunlukla tehlikelidir. "Aşırı" görelidir, taraflaşmaya

kim damga vurduysa, toplumsal algıda sınırları, uçları belirleyen odur. Komünist hareket, sol içinde sağ ve solu tarif ederek makulü oynadığında kendisini çoklukla kişiliksizliğe ve sıradanlığa teslim etmemiş midir?

Lenin'in Devlet ve Devrim'de soluna anarşistleri, sağına Kautsky'yi alması, kitabın içine yedirilmiş sıçraticı tezlerin üzerini fena halde örtmüştür. Rus proleter hareketinin önderinin Kautsky'ye dönüp, "beni anarşistlerle karıştırma" demesi, anarşistlere ise "Kautsky'den farklı düşünüyorum" mesajını geçmesi, polemiklerinde her zaman bir tarafını boşaltmasına alıştığımız Lenin'in özel bir sorunla karşı karşıya olduğunun kanıtı gibidir.

Aslında bir değil, üç sorun göze çarpmaktadır.

Birinci sorun, Lenin'in devlet ve ihtilalle ilgili tartışmada Marx ve Engels'i temize çıkarmaya dönük ciddi bir baskıyla hareket etmesidir. Bu neden bir sorundur? Bu bir sorundur, çünkü Marx ve Engels, devlet ve devrim üzerine emperyalizm çözümlemelerinden yoksunlukla yazmış, konuya ilişkin önemsiz sayamayacağımız boşluklar bırakmışlardır. Lenin'in muhataplarından Kautsky bu boşluklara oldukça sağlam argümanlarla yerleşmiş, "öte taraftaki" anarşistler ise bu boşluklardan yararlanarak marksizme etkili salvolar yollamışlardır. Lenin'in Marx adına bu boşlukları kapatmaya çalışması soylu bir girişim olmakla birlikte, bazı açılardan sorunları büyütüştür. Bir önceki çalışması Emperyalizm'le daha yakınlaştırılmış bir Devlet ve Devrim, dolaylı da olsa, Marx'ın elini Kautsky'ye de anarşistlere karşı da daha fazla güçlendirecekti. Özetle ve şimdilik, Devlet ve Devrim'de Marx'ın Kautsky'den arındırılması ya da Kautsky'nin Marx'tan çıkarılması girişiminin çok başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. Öyle ki, kitabın bazı bölümlerinde Lenin'in kendisinin de bu sorunu hissettiği anlaşılıyor.

İkinci sorun, zamanlama ile ilgilidir. Lenin Kautsky ile hesaplaşırken, sosyalist iktidarın devletle ilgili sorunlarına gereğinden fazla girmiştir. Burada sorun tamamen 1917 yılı ile ilgilidir ve kitapta son derece ihtiyatlı davranan Lenin, Ağustos 1917'de, yani devrimi ileriye doğru zorladığı bir kesitte, kendi elini kolunu bağlayabilecek bir çerçeve çizmeye kalkarak ihtiyatı elden bırakmıştır. Gerçi devrim "mümkün olan en otoriter şey olduğu" için, bu çerçeve hemen yenilenmiştir ama yine de 1917 yılında "sömürücüler, çok karmaşık ve bu işe ayrılmış bir makine olmaksızın, elbette halkın sırtını yere getirecek durumda değildirler, oysa halk, çok yalın bir 'makine' ile bile hemen hemen 'makine'siz, özel aygıtsız, yalnızca silahlanmış yığınların örgütlenmesi ile (bir önceleme yaparak, İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri gibi diyeceğiz- KO) sömürücülerin sırtını yerine getirebilir"² demenin sakıncaları büyüktür. Oysa Devlet ve Devrim'in son bölümlerinde komünizme geçiş konusunda ayrıntıların bugünden bilinemeyeceğini ancak genel bir çerçeve çizilebileceğini ısrarla vurgulayan da Lenin'dir. 1917 yılında genel çerçeve, "devlet olmayan bir devlet", "hemen hemen makinesiz bir iktidar" olarak mı çizilmelidir, bu da mutlaka tartışılmalıdır.

Devlet ve Devrim'i yazarken Lenin'in karşı karşıya olduğu sorunlardan üçüncüsü, onun Kautsky ile olan ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Lenin, Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcından itibaren Kautsky'nin marksizmle ilişkisini kestiğini her fırsatta söylemektedir. Bu doğru ama eksikli bir değerlendirmedir. Kautsky ve genel olarak Alman hareketinin bütün bir tarihi daha farklı bir

açından incelenmelidir. Bugünden bakıldığında, Alman sosyal demokrasininin 1914'teki ihaneti hiç de sürpriz değildir. Bununla birlikte, başından beri, Almanya'daki "büyük kardeş" in otoritesini kabullenerek ve birçok durumda o otoriteyi bir manivela olarak kullanarak, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni marksist bir çizgide tutmaya çalışan Lenin'in, yıllar boyunca Rusya filtresinde süzerek başkalaştırdığı Kautsky'nin, bu kez hiçbir devrimci okumanın düzeltmeyeceği, telafisi olanaksız bir sapkın tavır geliştirmesine fazlasıyla şaşırıldığı açıktır. Şaşkınlığı, kabullenmeme ve büyük bir öfkenin takip ettiği söylenebilir. Arada kısa ama çarpıcı Nisan Tezleri'ni saymazsak, Lenin'in fasılasız üç önemli eserinde polemik konusu olarak Karl Kautsky'yi seçtiğini görürüz. Eski dostuna hakaretler yağdırdığı konuşma ve makalelerini bir kenara koyarsak, Lenin işe Emperyalizm kitabı ile başlamış, Devlet ve Devrim'le ve sonrasında Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky ile devam etmiştir.

Peki bitmiş midir?

Bir yerden sonra, Lenin kendi işine bakmış ve sosyalist kuruluşun büyük zorlukları, Komünist Enternasyonal'in kuruluşu, Sovyetler Birliği'nin savunulması gibi başlıklara gömülmüştür. Deyim yerindeyse, Kautsky Lenin'in zihninde sönümlenmiştir. Ne var ki, Kautsky meselesi bitmemiştir. Çünkü 1914-1918 arasına sıkıştırılmış bir Kautsky hesaplaşmasının sınırları vardır.

Kautsky'nin 1918 yılında yayımladığı "Proletarya Diktatörlüğü" başlıklı kitabının Lenin'i yanıt vermeye zorladığı açık olsa bile, Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky çalışması, Lenin'in Devlet ve Devrim'den tam olarak tatmin olmadığını işaretidir.

Sonuncusunu yeterli görmüş müdür? "Senin ülkende de devrim oluyor, gelişmeler bolşevikleri doğruluyor" türünden bir sonsözle bitirilen kitabın yazarına teorik açıdan tam bir doyunluk hissi vermeyeceği açık olsa da, sistematığı Devlet ve Devrim'den daha zayıf olan Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky bence daha "leninist", daha tatminkâr ve daha etkili bir kitaptır.

Lenin zor yolu seçiyor

Devlet ve Devrim'in "Sınıflı Toplum ve Devlet" başlığını taşıyan Birinci Bölümünün hemen başlarında "bu durum karşısında, marksizmin çarpıtılmalarının bu görülmemiş yayılışı karşısında, görevimiz, her şeyden önce, Marx'ın devlet üzerindeki öğretisini yeniden kurmaktır"³ diye yazan Lenin'in devlet ve devrim konusunda Marx'a dayanarak girişilecek tartışmanın zorluklarını bilerek hareket ettiği anlaşılıyor. "Yeniden kurmak" vurgusu, ancak çarpıtmaların dağıttığı marksist öğretiyi toparlamak ama bunun yanı sıra, onu ortaya çıkan yeni duruma göre yeni unsurlarla güçlendirmek biçiminde algılanabilir. Bu açıdan belki Lenin'in her çalışması bir yeniden kurulumdur ve burada önemli olan, Lenin'in bu kurulumla özellikle işaret etmesidir.

Peki bu kurulum nasıl gerçekleşecek? Bu kurulum, yıllarca bütün Avrupa işçi hareketine kendi otoritesini kabul ettiren ve dayatan Alman sosyal demokrasisini temsil eden bir büyük marksistle girişilecek polemik aracılığıyla gerçekleşecek.

Aslında burada söz konusu olan, Lenin ve Kautsky'nin şahsında, Rus bolşevizmi ile Alman sosyal demokrasisi arasında yıllarca biriken gerilimin birkaç yıl sürecek keskin bir mücadeleye dönüşmesinden başka bir şey değildir.

Bu mücadele, iki hareketi kaçınılmaz olarak marksizm üzerinde bir hegemonya rekabetine sürüklemiştir. Yıllar boyu marksizm adına neredeyse "resmi" bir otorite olarak konuşan Kautsky ve bir bütün olarak batı işçi hareketinin, (Avrupalı hemen her marksistte volontarizmi çağrıştıran) bolşevik bozguncuları marksizmin saflarından uzaklaştırmasına ramak kalmıştır. 1917 yılında bir kez daha devrimci bir Rusya'da siyaset yapmaya başlayan Lenin'in bu riski göze alması söz konusu bile olamazdı. Rusya'da marksizmin yaygınlaşmasına en fazla katkı koyan kişilerden birisi olarak -ki Kautsky de defalarca bu nedenle Lenin'e şükran duymuştur!- Lenin, marksizmi Rusya'nın Kautsky kılıklılarını bırakmanın ve "marksizmden esinlenmiş" bir doğru devrimci harekete liderlik yapmanın pratik sonuçlarını kestiremeyecek birisi değildi. Dolayısıyla, tehlikeyi önemsemi, Kautsky ile hesaplaşmadan marksizm adına konuşulamayacağı gerçeğinden hareket etti.

Bu durumda Lenin'in Kautsky ile hesaplaşma kararında şaşkırtıcı bir şey yok. Yalnızca zor, üstelik etkisi sınırlı bir yolu seçtiği söylenebilir.

Kautsky'nin Lenin'in eşsiz çalışması Ne Yapmalı'ya birçok açıdan ilham kaynağı olduğunu hatırlayalım. Ancak burada da bir yeniden kurulum söz konusudur. 1892 tarihli "Sınıf Mücadelesi" başlıklı kitabı ve 1901'de kaleme aldığı "Sendikalar ve Sosyalizm" makalesi başta olmak üzere, Kautsky'nin yazılarını okurken, Lenin'in bu yeniden kurulumu ne amaçla ve nasıl gerçekleştirdiğini anlamak olasıdır. Kautsky, çağdaşları içerisinde siyasi mücadeleye en fazla vurgu yapan marksisttir.

Buna karşın, "işçi sınıfına dışarıdan bilinç götürmek" fikrinin babası da olan Kautsky'nin siyasi mücadelenin altını çizmesi ona devrimci bir içerik yüklediği anlamına gelmemektedir. Tam tersine, Kautsky, siyaseti işçi sınıfında var olan "devrimci öz"ü örten unsurları ayıklayıcı bir müdahale olarak algılayan özgün bir reformist olarak karşımıza çıkmaktadır.

Lenin'in Kautsky'de önemseydiği şey ise, doğal olarak siyaseti öne çıkarması ve parti kavramına yaslanarak Bernstein'ci düşünceye karşı verdiği mücadeledir.

İşte 1917'de Kautsky ile hesaplaşırken Lenin'in bir türlü yapamadığı şey, (1900'lerin başında yeniden kurduğu) Kautsky'den kurtulmaktır. "Dönek" suçlamasının şiddeti de kaynağını bu "bağ"dan almakta ve Lenin'in kaçınılmaz hale gelen hesaplaşmasını iyice güçleştirmektedir.

"Yoldaş" Kautsky'yi ortadan kaldırmadan "dönek" Kautsky'yle hesaplaşmak gerçekten güçtür. Yarım kalmış bir Kautsky hesaplaşması üzerinden Marx'a ulaşmak da...

Proletarya diktatörlüğü...

Lenin, Devlet ve Devrim'de zor olanı denemiş ve Marx'ta proletarya diktatörlüğü kavramının yerleşik ve sağlam bir yeri olduğunu kanıtlamaya soyunmuştur. Zorluk öncelikle, Marx'ın kavramı pek az kullanıma sokmasıyla ilişkilidir. Kautsky de buna işaret etmekte ve özellikle 1875 yılında Gotha Programı'nı eleştiren mektubunda kavramın hangi bağlamda kullanıldığının pek açık olmadığını vurgulamaktadır.

Lenin bu zorluğu aşmak için Marx ve Engels'in genel "devlet" kuramını ayrıntısıyla incelemekte ve diktatörlük olgusuna buradan yaklaşmaktadır. Tekrar tekrar vurgulanan, "her sınıf egemenliğinin bir diktatörlük" olduğudur. Yaklaşım ilk bakışta sağlam gözükmekte ve tereddütsüz Marx'a ait izlenimi vermektedir. Bununla birlikte, Marx'ın proletaryanın iktidarı aldıktan sonra gereksindiği devlete ilişkin söyledikleri "genel devlet kuramı"nın içerisine sıkıştırılmayacak unsurlar barındırmaktadır. Özetleyecek olursak, bu devlet öncekilerden farklı biçimde, azınlığın çoğunluk üzerindeki egemenliğinin aygıtı değil, çoğunluğun elinde bulunan bir araç olacak; bu özelliği nedeniyle eşi benzeri görülmemiş bir demokratik yan taşıyacak; sömürücü sınıfların büyük çoğunluğu kontrol altında tutmak için gereksindiği büyük aparat yerine çok daha yalın bir mekanizma yaratacak; bütün bunlarla birlikte ama daha önemlisi, sınıfsal ayrımlar ortadan kalktığı oranda yok olmaya yüz tutacak, sönmülenecek...

Bu özellikleriyle o, "devlet olmayan bir devlet" olacak!

Marksizm bunları söylüyor ama söylenenleri emperyalizm çağında üç soru bekliyor:

İşçi sınıfının bütün ülkelerde iktidarı aynı anda almadığı koşullarda devlet nasıl örgütlenecek?

Toplumların ekonomik, ideolojik ve kültürel düzlemlerde iki temel sınıfa ayrışmasının öngörülmeyen kesinti ve engellerle karşılaşması nedeniyle ortaya çıkan sınıfsal bulanıklık işçi devletine hangi sorunları devredecek?

Egemen ideolojinin, küçük burjuvazinin ötesinde, emekçi kitlelerde çok büyük bir etki alanına sahip olması, işçi sınıfı iktidarında devlete nasıl bir yük bindirecek?

Bugün için konuşuyorum, marksist bu sorulara ciddi ve gerçekçi yanıtlar verendir. Bu soruları pas geçerek komünizm üzerine, proletarya diktatörlüğü üzerine hiçbir şey söylenemez. Çünkü bugün hâlâ öncelikli sorunumuz kapitalizmden nasıl kurtulacağımızdır. Bu sorunu örten bir komünizm tasviri ya da geçiş problemi için söz konusu bile olamaz.

Lenin döneminde de böyle olduğu için Lenin, Devlet ve Devrim'de çok zorlandı, Ekim Devrimi'nin gücünü arkasına alarak yazdığı Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky'de çok daha

rahat, çok daha gerçekçi ve çok daha cesurdu.

Devlet ve Devrim'de yukarıdaki üç soruya yanıt vermeden söylenebilecek her şey söylenmiştir. Ancak Kautsky'nin zayıf noktaları tam da bu sorulardır. Çünkü Kautsky, ilk soruyu işçi sınıfının gelişmiş kapitalist ülkelerde iktidarı alması gerektiğini, bunun dışında kalan coğrafyaların burjuva devrim aşamasında olduğunu düşünerek önemsememekte; ikinci soruya içerilmiş sorunu yalnızca nicel büyüklükler açısından ele alarak Almanya'da proletaryanın nüfusun çoğunluğunu oluşturmasının verdiği rahatlıkla hareket etmekte, işçi sınıfının parçalı yapısını ve sisteme entegre olan bölmelerini hiç hesaba katmamakta; nihayetinde burjuva ideolojisinin gücünü hem küçümsemekte hem de bir pedagojik müdahale konusu olarak görerek üçüncü soruya da yetersiz bir yanıt vermektedir.

Bu soruların bir kenara konduğu bir proletarya diktatörlüğü tartışmasının verimsiz olduğu düşüncesindeyim. Dolayısıyla bütün bunları "emperyalizmin işçi sınıfı hareketi üzerindeki etkisi" bağlamında başka bir yerde ele almayı düşünüyorum. Burada mevcut haliyle tartışmanın hangi sınırlara takılıp kaldığını göstermeye çalışacağım.

Devlet ve Devrim'de proletarya diktatörlüğü öncelikle bir baskı aygıtıdır.

"Devlet 'özel bir baskı gücüdür'. (...) Proletaryaya karşı burjuvazi tarafından, milyonlarca emekçiye karşı bir avuç zengin tarafından kullanılan bu 'özel baskı gücü' yerine, burjuvaziye karşı proletarya tarafından uygulanan bir 'özel baskı gücü'nün (proletarya diktatorası) geçmesi gerekir."⁴

Lenin'in Engels'e başvurarak geliştirdiği bu formülasyon "teori"nin merkezinde durduğu sürece bir dizi yanlış anlamaya yol açacaktır. Nitekim, Kautsky (ve daha sonra başkaları) nüfusun mutlak çoğunluğunun sömürücü azınlığa karşı zor kullanmak zorunda kalmayacağını, şiddete ancak şiddetle karşılaşıldığında başvurulabileceğini, bunun dışında egemen işçi sınıfının zor aygıtına belirleyici bir önem atfetmesinin anlamı olmadığını söylemiştir.⁵ Sömürücü sınıfların sınıf mücadelesinden ne anladıklarını görmezden gelen Kautsky, belki açık bir demagoji yapmaktadır ama, proletarya diktatörlüğünü asli olarak "özel baskı gücü"yle açıklamak gerçekten sorunludur. Nitekim Lenin, kitabın ilerleyen bölümlerinde proletarya diktatörlüğüne pozitif bir anlam yüklemiştir:

"Proletaryanın, sömürücülerin direncini bastırmak için olduğu kadar, nüfusun büyük yığını -köylülük, küçük burjuvazi, yarı proleterler- sosyalist ekonominin "kurulması" işinde yönetmek için de devlet iktidarına, merkezi bir güç örgütüne, bir zor örgütüne gereksinimi vardır."⁶

Lenin açık sınıf düşmanının bastırılmasından değil, geniş toplumsal kesimlerin sosyalist kuruluşa yönlendirilmesi ve örgütlenmesinden söz etmektedir. Zor aygıtının konusunda çarpıcı, önemsenmesi gereken bir değişim ortaya çıkmış, en azından bu aygıtın muhatabının yalnızca sömürücü sınıflar olmadığı hatırlatılmıştır.

Zor ile onay arasındaki diyalektik, marksistler arasındaki tartışmalarda genellikle görmezden gelinir, burada tam da böyle bir diyalektik işlemektedir. Lenin'in örtülü olarak ileri sürdüğü gibi, bu diyalektik bizzat proletarya için de geçerlidir. Sosyalist iktidarın ilk gününden başlayarak, proletaryanın bir bütün olarak "aktif ve bilinçli desteği"ne sahip olunacağını düşünmek için bir neden bulunmamaktadır. Dolayısıyla proletaryanın kendi egemenliğini belli bir dolayım (parti) tesis edeceği hesaba katılmalıdır. "Proletarya diktatörlüğü mü parti diktatörlüğü mü" sorusu bu diyalektiğin kavranamaması sonucu ortaya çıkmıştır ve Lenin'in 1918'de ilgili kitabında gösterdiği cesaret, o anki koşullar elverdiği ölçüde bu soruya sağlıklı bir yanıt verebilmesine de bağlıdır.

Zor aygıtı, proletarya için de (proletaryanın belli kesimlerine karşı da) gereklidir.

Kautsky, Lenin'in "Devlet ve Devrim" kitabını ve daha önemlisi Sovyet iktidarını eleştirmek için yazdığı Proletarya Diktatörlüğü'nde

"Eğer diktatörlükle bir egemenlik durumunu anlatmıyor ama bir hükümet biçimine işaret ediyorsak, bu durumda tek bir kişinin ya da bir örgütün, proletaryanın değil de bir proletarya partisinin diktatörlüğünden söz ediyoruz demektir. Bu durumda sorun, proletaryanın kendisi değişik partilere bölünmüş olduğundan, derhal karmaşık hale gelmektedir. Bu partilerden birisinin diktatörlüğü artık hiçbir biçimde proletaryanın diktatörlüğü olamaz, söz konusu olan proletaryanın bir kesiminin öteki kesimi üzerindeki diktatörlüğüdür."²

Kautsky, Rusya'da işlerin daha da karmaşık hale geldiğini, bu ülkede proleter olmayan kesimlerin de ittifaklar biçiminde işin içine girdiğini, dolayısıyla proletarya diktatörlüğünün işçi ve köylülerin bazı işçiler üzerindeki diktatörlüğü olduğunu belirtmeden edemiyor.

Çokça demagoji ama...

Eğer, Devlet ve Devrim'deki format korunacaksa, eğer Marx ve Engels'in yazdıklarıyla yetinilecekse, Kautsky'nin böyle yazması için birden fazla neden var demektir.

İşçi sınıfı, devrimci siyaset, parti denklemi doğru kurulmadığı, emperyalizm olgusu sosyalist devrim teorisinin merkezine çatılmadığı sürece lafebelerine, reformistlere konuşma hakkı doğuyor. İtiraf etmek gerekiyor ki, Kautsky boş konuşmuyor. Yukarıdaki satırların hemen ardından, "proletarya ancak nüfusun çoğunluğunu temsil ettiğinde iktidarı alabilir" vurgusunu yapıyor.

Burada da denklem sağlıklı biçimde kurulmadığında, bugün birçok ülkede nüfusun çoğunluğunu oluşturan işçi sınıfının karşılaşacağı sorunları çözmek olanaksızdır: İşçi sınıfı hiçbir kapitalist ülkede Kautsky'nin arzu ettiği bir nitelik ve ölçekte birlik hali oluşturamaz.

Şimdi Lenin'in Devlet ve Devrim'deki pozisyonuna dönelim. Marx ve Engels'in yazılarındaki sistematığı koruyarak, devletin bir sınıfsal egemenlik aygıtı olarak gelişimini, iktidarı alan işçi sınıfının bu aygıtı parçalayarak yerine sönmölenmekte olan "devlet olmayan devlet"i geçireceğini ve bu egemenliğin bir diktatörlük, proletaryanın diktatörlüğü olduğunu yazan Lenin, kitabın İkinci Bölümünü şu şekilde bitirmektedir:

"Bütün bu devletler, son çözümlenmede, şu ya da bu biçimde, ama zorunlu olarak, bir burjuva diktatorasıdır. Elbette kapitalizmden komünizme geçiş de, siyasal biçimler bakımından büyük bir bolluk ve geniş bir çeşitlilik göstermekten geri kalmaz; ama hepsinin özü, zorunlu olarak bir olacaktır: Proletarya diktatorası."⁸

Yani burjuva devletler burjuva demokrasisi biçimini alabilir, daha otoriter biçimler alabilir ama bunların hepsi burjuva diktatörlüğüdür. Aynı şey proletarya için de geçerlidir. Bir başka deyişle, bir yerde sınıf egemenliği varsa, bu son tahlilde o sınıfın diktatörlüğüdür.

Sınıf egemenliği ile diktatörlük arasındaki zorunlu ilişki, başka birçok sorunu çözmekte, burjuva demokrasilerine öykünme eğilimine girenlere, kapitalizmde saf demokrasinin olmayışını nicel bir sorun olarak görece denli körleşenlere (örneğin Kautsky) karşı son derece sağlam bir argüman olarak durmaktadır.

Bununla birlikte biz neyi tartışıyoruz? Lenin'le Kautsky neyi tartışıyordu? Özellikle 1960'lardan itibaren Avrupa solu neyi tartıştı, Fransız Komünist Partisi bu konuyu neden kongresine taşıdı? Proletarya diktatörlüğü nesnel bir kaçınılmazlıksa biz neyle uğraşıyoruz?

Bizim uğraştığımız şey, bu kaçınılmazlığın birileri tarafından kabul edilmemesidir. Ancak aslında bu, devrimci siyasetin reddinden başka bir şey değildir; kapitalizme dönük ikirciksiz bir nefretin ve kapitalizmi alt etmede ortaya çıkacak her tür olanağın değerlendirilmesine ilişkin istek ve arayışın reddidir, küçük bir azınlığın milyarlarca yoksul üzerindeki tahakkümüne karşı girişilecek her tür kalkışmanın son derece meşru olduğunun reddidir, meşruiyetin kaynağının burjuva hukuku değil tarihsel gerçekler olduğunun reddidir, alabildiğine zorba ve silahlanmış burjuva sınıfı karşısında işçi sınıfının kendisini savunma hakkının reddidir.

Tartışılan bunlardır ve gerisi laftır. Bunları tartışmadan ne proletarya diktatörlüğünü ne devletin sönmölenmesini tartışabilirsiniz. Marx, işçi sınıfının işinin görece kolay olacağına ilişkin bir öngörüyle yazdı, aradan geçen yüz elli yıllık tarih işçi sınıfının işinin çok ama çok zor olduğunu kanıtladı. Zorluk yalnızca sosyalist devrimlerin genel olarak gecikmesi açısından ortaya çıkmamıştır, zorluk işçi sınıfının önceden öngöremeyecek ölçüde burjuva ideolojisinin etkisi altında kalmasıyla da ilgilidir. Bu kadar zorluk içerisinde devletin sönmölenmesinin de zor olacağı bilinmelidir.

Bu koşullarda, geçiş devleti üzerine yürütülecek tartışmaların Marx ve Engels'le yetinilerek,

Lenin'in Devlet ve Devrim'deki çerçevesine sadakatle bağlı kalınarak sürdürülmesi büyük bir yanlış olacaktır. İşçi sınıfı partisi de, işçi sınıfı devleti de, kapitalizme karşı mücadelenin gereksinimlerini karşılayacak bir içerikle anlamlandırılmak durumundadır. Bütün devletlerin bir sınıf egemenliği ve diktatörlüğü olduğu doğrusu ile devletin bir sınıfsal egemenlik aygıtı olarak ortadan kalkması gerektiği düşüncesinin arasını doldurma işlemi basit bir işlem değildir. Komünistler kapitalizm ve emperyalizme karşı mücadele çağını teorik olarak da ciddiye almak durumundadırlar.

Sonuca vurgu her zaman devrimcileştirmez. Kaustky, 1918'de yazdığı kitabın hemen girişinde hedefin üretim araçlarının özel mülkiyetinin ilgasından çok her tür sömürü ve baskının ortadan kaldırılması olduğunu vurgularke,n devrimci olmayan bir konum için sosyalizm mücadele tarihinin gerçeklerini istismar etmektedir.⁹ Evet komünizm sulandırılmamalı ve sınıfların, egemenlik mekanizmalarının, devletin, siyasetin, her tür sömürü ve baskının ortadan kalktığı bir sistem olarak mücadelenin nihai hedefi olmayı sürdürmelidir. Bununla birlikte, bu hedefin gölgesinde kalması durumunda kapitalizme karşı mücadelenin sakatlanacağı açıktır. Kautsky'nin sorunu budur.

Ancak sorun Kautsky'nin çok ötesindedir.

Proletaryanın sayı, güç ve akıl açısından sabit bir biçimde gelişip büyüdüğünü dile getiren¹⁰ Kautsky'nin yanıldığını bugün hemen bütün marksistler kabulleniyor belki ama ya devrimci mücadele, kapitalizmin devrimci bir müdahaleyle yıkılması?

Proletaryaya ilişkin öngörülerin gerçekleşmemesi¹¹, kapitalizmin serüvenine ilişkin tahminlerin tutmamasından ayrı ele alınamaz. Bütün bunlar toplam olarak "devrim" fikrinin marksistler arasındaki popülerliğini azaltmıştır.

Tam tersi olması beklenirdi!

Eğer işçi sınıfı hareketi, emperyalizm çağında kapitalizme dönük düşmanlıktan adım adım uzaklaştırılmasaydı...

Aynı süre içerisinde emperyalist merkezlerdeki işçi önderlerinin (sosyal demokrat önderler demek daha doğru olsa gerek), ısrarlı bir biçimde kapitalist devlet eleştirilerini de geriye çekerek, "bürokrasi"yle uğraşmaları bir rastlantı değildir. Devrimci hareketin bütün tarihi boyunca eleştiri okları ne zaman kapitalist sınıftan kapitalist devlete ve sonrasında kapitalist devletten bürokratik devlete kaydırıldıysa, o dönemlerde reformizmin güçlendiği görülmüştür. Batı solunun Sovyetler Birliği eleştirilerinde çoğunlukla merkeze yerleşen "bürokratik devlet" eleştirisi de aynı çerçevede değerlendirilmelidir.

Kapitalizm karşıtlığı güme gidince, kapitalist gelişmenin bürokrasiyi azalttığı, bunun insanlık

tarihinde bir ilerleme olduğu ileri sürülür ve komünizme giden yolda işçi sınıfının parti ile devlete bu sayede daha az gereksineceği kanıtlanmaya çalışılır.

Zamanında Kautsky de bunu yapmıştır, dünün ero-komünistleri ve yeni solcuları da, bugünün Avrupa solcusu da...¹²

Lenin'in paradigmatik kopuşu

1917 Ekim Devrimi bir çağın başlangıcıdır. Dünyadaki bütün denklemleri bozarak, yenilerini gündeme getiren bu büyük altüst oluşun uluslararası işçi sınıfı hareketinin iç dengelerini etkilememesi mümkün değildi. Devrimle birlikte, uluslararası hareketteki "Almanya dönemi" bitti.

Lenin'in eli güçlenmişti, gözler Sovyet Rusya'daydı ve şimdi başka türlü tartışılabilirdi...

Proletarya Devrimi ve Dönem Kautsky, "devlet" konusunun başka türlü tartışıldığı bir çalışma olarak okunmalıdır. 1918 yılında Lenin proletaryanın devleti ne yapacağı sorununu, proletaryanın burjuvaziye karşı "yeni devlet"le ne yapacağı sorununa dönüştürmüştür. Proletarya Devrimi ve Dönem Kautsky'de sınıflar mücadelesi vardır: "Proletaryanın devrimci diktatörlüğü burjuvaziye karşı proletarya tarafından zor kullanılarak kazanılmış, zor kullanılarak sürdürülen ve hiçbir yasanın sınırlamadığı bir yönetimdir."¹³

Ardından eşsiz "Sömürenle Sömürülen Arasında Eşitlik Olabilir mi" bölümüne geçiş:

"Sömürülenle sömüren arasında eşitlik olabilir mi? İkinci Enternasyonal'in ideolojik lideri tarafından yazılmış bir kitabı tartışırken böyle bir sorunun ortaya atılması zorunluluğu korkunçtur ve inanılmayacak bir şeydir. Ama 'elini sabuna koydunsa, arkana bakma' derler ya, ben de Kautsky üzerine yazmaya girişince, sömürenle sömürülen arasında neden eşitlik olamayacağını bu çokbilmiş adama anlatmak zorundayım."¹⁴

Bu bölümle birlikte demokrasi/diktatörlük, çoğunluk/azınlık kavramları etrafındaki soyut tartışma yerini sınıf mücadelesinin gerçeklerine bırakmıştır. Lenin'in devlet konusundaki paradigmatik kopuşudur bu. Bir sınıfın öteki sınıfı sömürmesinin bütün olasılıkları yok edilinceye kadar, der Lenin, gerçek eşitlik olamaz.

Ve bu uzun sürecek, bir çırpıda gerçekleşemeyecektir. Çünkü geniş yığınlar eğitimsizdir, yönetme alışkanlıklarına sahip değillerdir, sömürücülerin ise ideolojik donanımı ve maddi olanakları vardır. Başka...

"Sömürücüler yalnızca bir tek ülkede yenilgiye uğratılabilirse -kuşkusuz bu tipiktir çünkü birçok ülkede bir anda kendiliğinden bir devrim olması çok az görülebilecek bir durumdur- sömürücülerin uluslararası ilişkileri geniş olduğundan, onlar sömürülenlerden daha güçlü olacaklardır."¹⁵

Devamla, "... en geri kalmış orta halli köylü, zanaatçi ve benzeri nüfus gruplarından bir bölümünün sömürücülerin ardından gittiğini, Komün de içinde, (Versailles birlikleri arasında proleterler de vardı ve bilgiç Kautsky bunları unutmuş) bütün devrimler tanıtlamıştır."¹⁶

Ve bir ara sonuç: "Tam anlamıyla derin ve ciddi bir devrimde, sonucu çoğunlukla azınlık arasındaki ilişkinin belirleyeceğini sanmak aptallığın zirvesi, bayağı bir liberalin en ahmakça önyargısı, insanları yerleşmiş bir tarihsel gerçekten uzaklaşarak aldatma çabasıdır."¹⁷

Bu satırların ardından Lenin'in geniş küçük burjuva kesimlerin yalpalamasından söz etmesi kimseyi şaşırtmasa gerek.

Taşlar yerine oturmaktadır.

Tekrar olacak, Proletarya Devrimi ve Dönem Kautsky'de 1917 Ekim Devrimi'nin verdiği güçle, Devlet ve Devrim'de bir türlü aşılamayan sınırlar yerle bir edilmiştir. Biraz da bu özgürlüğün sağladığı öfkeyle Lenin'in zaman zaman kitabın teorik değerini zorlayacak ölçüde kontrolsüz hakaretlerde bulunması ise yaşanan onca olaydan sonra mazur görülmelidir. O ana kadar bolşevikler, Kautsky ve arkadaşlarının, bizim bugün pek yakından bildiğimiz erosentrik aşığılamalarına katlanmak durumunda kalmışlardır. Kautsky Lenin gibi saldırgan değildir, o deyim yerindeyse, kibirle yaralamakta, nezaketle öldürmektedir. Bu açıdan Lenin'in nobranlığı daha insani ve daha az yapmacıktır.

Proletarya Devrimi ve Dönem Kautsky, Lenin'in Kautsky'le hesaplaşmasında bir son nokta olamamıştır ama en azından hesaplaşmada düze çıkmıştır. Aynı kitap, Devlet ve Devrim'de kendisini Kautsky ile anarşistlerin arasına yerleştirerek tartışan Lenin'in bu sevimsiz konumdan kurtuluşudur da...

Devletin sönmelenmesine ilişkin bir polemikte anarşistlerin ne işi vardır Salt "devletsiz" bir toplum istemeleri, marksizmi kemiren, onu soluksuz bırakan Alman sosyal demokrasisinin defterini dürme operasyonunda anarşistlere bir yer açar mı? Bence açmaz. Anarşizmin "devlet" karşıtlığındaki kalkış noktası son derece farklıdır. "Biz de karşıyız ama biz aynı zamanda bir geçiş süreci öngörüyoruz" açıklaması Kautsky karşısında Lenin'in elini güçlendirmedeği gibi, anarşistlerle polemik açısından da özel bir değer taşımamaktadır. Hele hele anarşist hareketin gelişimindeki onca vukuattan sonra, "aynı noktaya varacağız ama yollarımız farklı" demek sorunludur. Anarşistlerin devletsiz toplum ütopyası ile komünistlerin öngördüğü sınıfsız-sömürsüz toplum arasında önemli farklılıklar olduğunu söylemek doğmamış çocuğa kefen biçmek değildir. Marksizm sınıfsal egemenliği esas alır, devleti değil. Devlet, siyaset, ideoloji gibi

kategorilerin tasfiyesi sınıfların tasfiyesi ile ilgilidir. Anarşizmin kimi varyantlarıyla bazı başlıklarda yakınlaşılsa da, marksizm içi bir tartışmada¹⁸ onlara yer yoktur.

Kanımcı Lenin, Devlet ve Devrim'deki temkinli tarzı nedeniyle sağına yerleştirdiği Kautsky'yi solundaki anarşistlerle dengeleme gereksinimi hissetmiştir. Proletarya Devrimi ve Dönem Kautsky bu denge modelinin sonudur.

Eğer varsa, tercih hakkımızı da, bir tarafını boş tutan Lenin'den, devlete 1918'den bakan büyük devrimciden yana kullanmak isteriz.